

Tocats pel Monzó

Entre els escriptors influïts pel nou Premi d'Honor molts li reconeixen el treball per un català literari més proper al carrer, per la llibertat creativa, per la seva lluita contra el tòpic i per un estil acuradíssim capaç de condensar històries en poques pàgines.

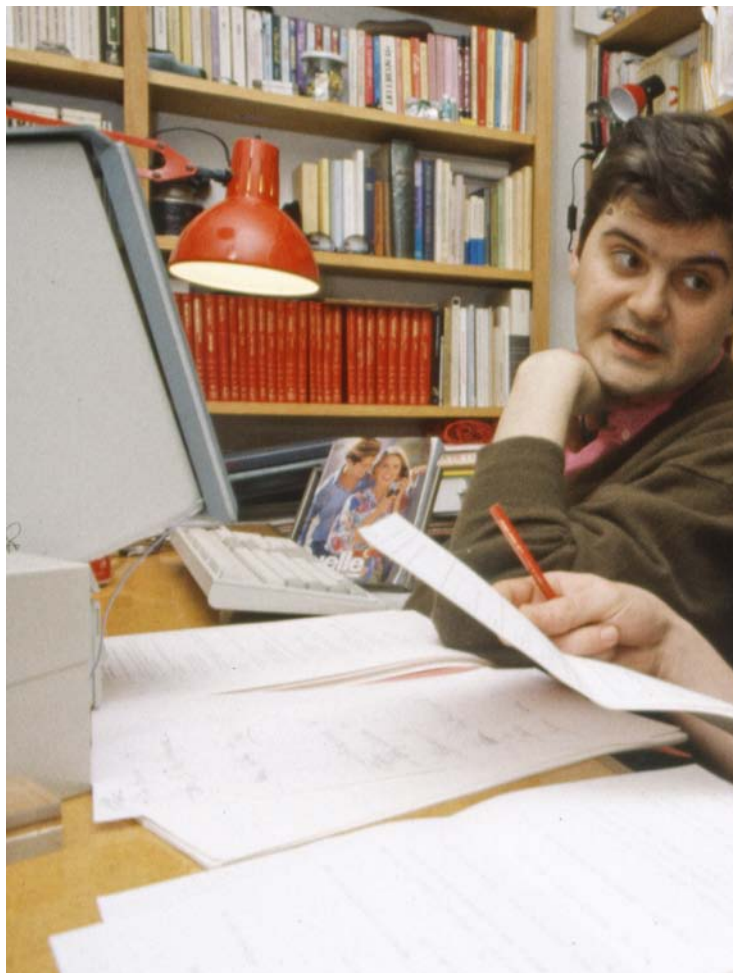
Parlem amb Lluïcia Ramis, Empar Moliner, Sergi Pàmies, Jordi Puntí, Eduard Márquez i Rafa Gomar.

Per Àlex Milian

La primera notícia del Monzó en forma de novel·la, *L'udol del griso a les clavegueres*, va arribar el 1976 just quan bufaven temps de transició. Semblava un moment inoportú per a contes de paradoxes i reduccions a l'absurd, però el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2018 va escriure en les dues dècades següents cinc llibres de contes i dues novel·les que impactaren la literatura catalana com un cicló: *Uf, va dir ell* (1978), *Olivetti, Moulinex, Chaffoteaux et Maury* (1980), *Benzina* (1983), *L'illa de Maians* (1985), *La magnitud de la tragèdia* (1990), *El perquè de tot plegat* (1993) i *Guadalajara* (1996).

L'escriptor Jordi Puntí (Manlleu, Osona, 1967) tenia 11 anys quan es publica l'*Uf...* i 25 quan arriba *El perquè de tot plegat*. Al cap de tres anys, Puntí publica *Pell d'armadillo*. Creix sota el vestigi del Monzó.

"Als anys vuitanta —explica Puntí— els que començàvem a llegir d'una manera interessada, més enllà de l'entreteniment, vam trobar en Quim Monzó una persona que escrivia d'una manera nova i sobretot desacomplexada: amb una mirada moderna sobre la llengua i la societat i amb un

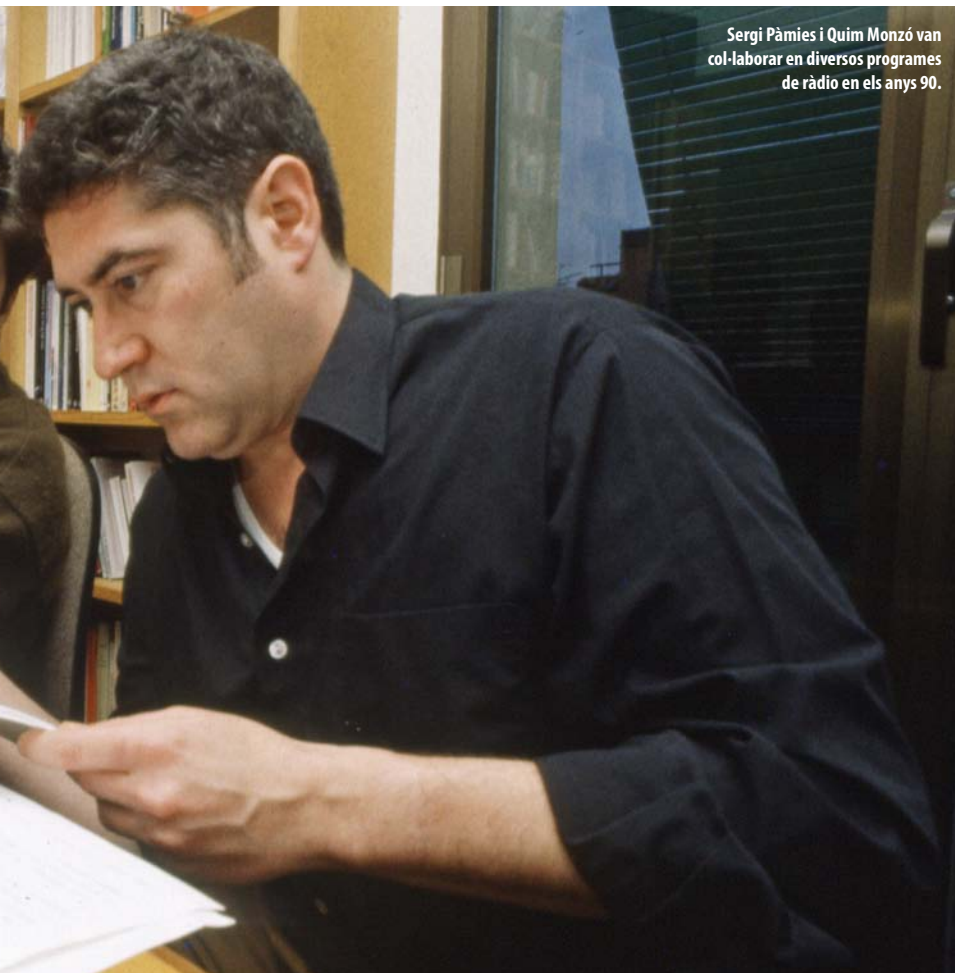


sentit de l'humor que, fins aleshores, no s'havia treballat gaire: un humor irònic i al mateix temps de denúncia, sobretot, de denúncia del tòpic".

Jordi Puntí opina que "Monzó és el primer que es preocupa d'escriure en un català proper al carrer". Fins aleshores, assegura l'escriptor, "la generació dels setanta tenia molta feina d'actualitzar el català pròpiament literari i no havien patit gaire si aquest català no era actual. A ells els semblava que el que havien de fer era enllaçar —o enganxar— amb el català d'abans de la guerra. I en aquest procés es perdia la naturalitat i l'actualització de la llengua. A més, no havien estudiat català a l'escola i escrivien en un català impostat i sovint retòric".

En Quim Monzó, la seva llengua i el seu estil, són originals i trencadors amb aquell moment. Però no només en aquell moment: l'escriptora Lluïcia Ramis neix el 1977, deu anys després que en Jordi Puntí, i s'hi refereix en termes molt semblants: "Ha tingut molta influència sobre mi i la meua generació. Ja era lectura obligatòria a l'institut. Després de llegir *La vida i la mort d'en Jordi Fraginalls*, de Pous i Pagès; i coses d'una altra època, de sobte passaves a Quim Monzó i el seu

Sergi Pàmies i Quim Monzó van col·laborar en diversos programes de ràdio en els anys 90.



JORDI MOREIRA

Olivetti, Moulinex, Chaffoteaux et Maury i ho agràies. Per fi algú que està escrivint de la meua època! Fins aquell moment el que més s'hi acostava era *Aloma*, de Mercè Rodoreda! A més a més, ell tenia aquesta forma també contemporània d'escriure". Està convençuda que, en aquell moment, "tots els que escrivíem en català, de la gent de la meua edat, l'imitàvem al començament. Jo, seguríssim", reconeix.

Ramis no ho diu per dir. A tercer de BUP va guanyar el seu primer premi literari amb el conte "Carta al senyor Rebassa" —dedicat al poeta Carles Rebassa, el seu millor amic en aquella època— que ja era una "paradoxa totalment influenciada pels contes d'en Quim Monzó". El conte, explica l'autora de *Les possessions*, "tractava d'un escriptor en plena crisi creativa, que està al davant la pàgina en blanc quan li arriba una carta amb el conte perfecte. Ell pensa 'no seré tan idiota de caure en la trampa d'utilit-

zar aquesta carta per escriure', però dubta, s'hi capfica i, finalment, un fet que semblava anecdòtic acaba convertint-se en una obsessió transcendental". Molt "monzoniana", diu Ramis.

Jordi Puntí també explica a *EL TEMPS* fins a quin punt el seu primer llibre era monzoniana:

"A mi em va influir en *Pell d'armadillo*. No només em va influir sinó que se'l va llegir abans de publicar, em va fer comentaris i em va ajudar. Des d'un punt de vista més personal, hi va haver una influència clara".

Però tots els bons escriptors són com una terra fèrtil que es nodreix de components molt diversos, alguns de geològics hi han estat sempre; uns altres els porten les pluges; d'altres els arrosseguen els vents. Monzó ha influït de manera diferent en Jordi Puntí o Lluïcia Ramis, segons expliquen ells mateixos.

"Sobre el meu estil —diu Puntí—, si m'ho miro ara, crec que em va influir en

una mirada més desapassionada sobre les persones i els personatges, amb una voluntat, també, d'allunyar-me del costumisme: no escriure sobre gent molt propera sinó sobre gent que podria ser de molts llocs, i amb noms que no necessàriament han de ser els d'aquí. Això és el que ell estava fent amb llibres com *El perquè de tot plegat*, que va ser un dels que ens va marcar molt".

La Lluïcia Ramis ja no escriu contes inspirats en les paradoxes monzonianes però sí que s'ha impregnat d'algun dels seus trets característics: "A mi —admet Ramis— el que m'interessa molt de la seva literatura és la distància que agafa a l'hora de tractar els temes: poden ser absurds o dolorosos però sempre manté aquesta distància irònica". Una característica que, precisament, veu evolucionar lentament en la literatura de Monzó: "El que més m'ha interessat, en l'últim llibre, és que aquesta distància que sempre havia mantingut respecte als personatges, com si no li importessin, es va escurçant; cada cop s'hi va acostant més".

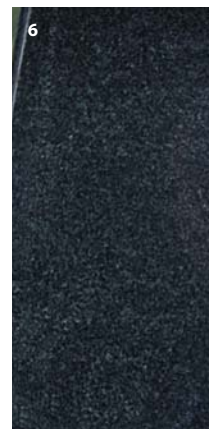
Els amics americans

Altres autors han arribat a un estil semblant al de Monzó en paral·lel, bevent de les mateixes fonts que el nou Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. És el cas d'Eduard Márquez, autor de dos reculls de contes —*Zugzwang* (1995) i *L'eloqüència del franc tirador* (1998). Márquez (Barcelona, 1960) explica a *EL TEMPS* que va començar a escriure poesia en castellà i no coneixia Monzó. "A pesar de ser d'una família catalanoparlant —diu Márquez—, el castellà era la meua llengua de cultura, la que més llegia i a través de la qual m'arribaven les traduccions. Per això, quan em vaig matricular, ho vaig fer gairebé per inèrcia a Filologia Castellana. A la universitat feia les assignatures en català i llegia els autors que em corresponia: els autors medievals, la Renaixença, etc., però la part més contemporània, on hauria llegit Monzó, no es donava mai".

Quan el 1992, Márquez comença a escriure narrativa, canvia de llengua —"en el moment que canvio de gènere, sense ni adonar-me'n, vaig passar al català"— i escriu contes basats en el que li interessava en aquell moment —"la narrativa curta americana dels postmodernistes, com Brautigan i Coover, amb influència de Kafka o Beckett".

MARC LLIBRE ROIG

1. Lluïcia Ramis
2. Eduard Márquez
3. Jordi Puntí
4. Empar Moliner
5. Rafa Gomar
6. Sergi Pàmies



PRATS I CAMPS

→ Un cop publicat *Zugzwang*, diu Márquez, “passen les setmanes, els mesos, comencen a sortir referències i em trobo que algú diu que d’on he sortit o quina escriptura més estranya —tampoc no entenia per què era tan estranya— i unes altres crítiques deien que aquí trobem un paio que ha llegit molt bé Quim Monzó. Però jo no havia llegit Quim Monzó en aquell moment”.

Llavors el va llegir i el va descobrir: “Per a mi —diu Márquez— va ser una sorpresa: trobar-me un escriptor com aquell, amb un llenguatge coincident amb el que jo volia fer: austeritat, simplicitat, una certa tendència a situacions tirant a absurdes, treballant molt la paradoxa, amb contes molt curts i molt intensos, malgrat que jo treballava una llargada una mica més curta que ell...”

Al cap de poc, arriba a mans d’Eduard Márquez la traducció al castellà d’una important obra de Robert Coover, *El hurgón mágico*, publicat per Anagrama i amb pròleg de Quim Monzó. Allà esmentava alguns dels seus herois del postmodernisme americà, com Richard Brautigan. “Per tant —conclou Márquez—, les possibles concomitancies entre Quim Monzó i jo venen de la coincidència de fonts comunes, sobretot d’aquesta tradició radical americana, que a mi em va influir molt i que penso que a ell també. Per camins molt diferents vam anar a petar on

vam anar a petar perquè havíem llegit el mateix. I això m’agrada molt. El sento molt proper”.

Monzó era el màxim divulgador d’aquesta generació d’escriptors. Jordi Puntí assegura que els que tenien contacte directe amb l’escriptor se n’amaraven: “La influència directa sobre nosaltres tenia a veure amb les lectures que ell feia en aquells moments. Quan encara no escrivia articles, recomanava autors i llibres en entrevistes i converses i d’aquesta manera influïa els que el seguïem o el llegíem: així vam conèixer Robert Coover, Giorgio Manganelli o John Cheever, que són autors que ningú no havia citat mai”.

L’estada de Monzó als Estats Units als vuitanta, segons Puntí, també va ser clau en el seu estil. “Monzó va publicar una mena d’avançament de *Benzina* a la revista *Els Marges* quan encara no havia anat als Estats Units. I és un fragment il·legible. En certa manera estava encara en la tradició textualista i no té res a veure amb el que va fer després. Quan va anar als EUA, ho va reescriure completament, ho va canviar i va buscar que fos entenedor”.

L’instint de Pàmies

L’autor que possiblement coneix més i millor en Quim Monzó és Sergi Pàmies (Barcelona, 1960), hereu genètic de tota una tradició política i lite-



JORDI PLAY

rària —la de Gregorio López Raimundo i Teresa Pàmies— i, per mèrits propis, renovador de la literatura i analista de l'actualitat política, futbolística i social. “En el meu cas —diu Pàmies—, la influència de Quim Monzó és total. Però no és tant una influència concretament literària sinó d'estar a prop seu, haver treballat amb ell i haver après al seu costat moltes coses en ràdio, periodisme i escriptura. Ell ha estat una persona crucial i n'estic tan influït com puc”.

L'autor de *La primera pedra* o *Si menges una llimona sense fer ganyotes* creu que hi ha hagut altres autors que també han treballat per una llengua literària més propera al carrer. “La sensació que tinc és que hi ha d'altres escriptors que escrivien en una llengua rica, molt solvent i alhora molt actual, com Pere Calders, Josep Maria Espinàs o Jordi Sarsanedas, però diria que el gran mèrit de Monzó és més aviat la seducció d'un gran públic: Monzó seria una de les locomotores, amb TV3, Catalunya Ràdio i algunes editorials, que han acostat el gran públic a la literatura catalana”.

La raó, segons Pàmies, és que Monzó estava en una “situació estratègica en la història de la literatura catalana contemporània”, perquè “era el més jove de la generació dels setanta i el més gran dels nous valors”.

Com hem vist, Monzó és vuit anys més gran que la generació d'escriptors nascuts els seixanta (el mateix Sergi Pàmies, Eduard Márquez i Empar Moliner són de 1960) i que esclataria creativament als vuitanta i noranta, sobretot a l'editorial de Jaume Vallcorba, Quaderns Crema.

Però no només això. Pàmies creu que Monzó “va poder fer de pont entre dos moments històrics: Ell ve de la cultura post-hippie i àcrata, aquella de l'*Ajoblanco*, i ha pogut, des del començament fins ara, mantenir-se molt poc polititzat des del punt de vista partidista. Era lliure en un context que no ho era i no s'ha mogut d'aquesta posició durant tot aquest temps”. Per això Pàmies lloa la seva “coherència, tant en l'aspecte seriós com en el frívol” i el fet que hagi “procurat passar-s'ho bé i anar sempre contra les etiquetes que li han volgut penjar”.

Refractaris i imitadors

L'escriptora Empar Moliner destaca sobretot que Monzó és el culpable que, a Catalunya, es llegeixin més llibres de contes que en altres països del nostre entorn. “A França no es publiquen ni es llegeixen gaires llibres de relats breus. Però a Catalunya, sí, com als Estats Units. Això és gràcies a tres noms: Pere Calders, Mercè Rodoreda i Quim Monzó”.

Monzó també ha estat, segons Moliner, una “influència indiscutible pel seu afany de modernitat i cosmopolitisme” i assegura que “tothom

que escriu a Catalunya i és posterior a Monzó el té en compte com té en compte Calders i Rodoreda”.

Efectivament, l'obra de Monzó impacta contra la generació següent, però l'efecte sobre autors estrictament contemporanis a ell pot ser més relativa o nul·la. És el cas de l'escriptor Rafa Gomar (Gandia, 1955), que ja havia triat els seus referents en la narrativa, diferents dels de Monzó i això el fa més impermeable a la “monzonització”. “Magrada Monzó —diu Gomar— i reconec la seua vàlua com a escriptor però el que jo faig no està massa lligat al seu estil. Ell sempre ha sigut molt més de la línia americana mentre que jo, en canvi, em vaig centrar més en la tradició europea i llatinoamericana”.

No tot han de ser flors i violes. Eduard Márquez, fins i tot, creu que l'èxit de Monzó ha pogut tenir una conseqüència negativa. “Penso que l'ombra de Quim Monzó és molt llarga, en la mesura que li passa el mateix que als grans escriptors. Per una banda, genera tot el que genera la seva obra: obre noves vies lingüístiques —la simplificació del català— i noves vies estilístiques —com aquesta aparent simplicitat, les situacions paradoxals i la utilització de l'humor, amb aquesta mala bava existencial”. Però això comença a generar seguidors que confonen l'aparent senzillesa de l'estil amb la simplicitat. “És aquí —assenyala Márquez— on l'ombra allargada de Monzó no és tan positiva. Molts escriptors han cregut que Quim Monzó era fàcil d'imitar i que la seva manera de treballar era fàcil de traslladar a la seva pròpia obra. Aquí és on jo penso que l'obra de Monzó, malgrat el bé que ha fet per ella mateixa, ha generat molta literatura d'imitació fluxeta. Evidentment això no és culpa de Quim Monzó”.

Jordi Puntí és qui confessa amb lucidesa quina és la feina que ha hagut de fer qualsevol escriptor amb ambició literària i *tocat* pel Monzó: “Tant els columnistes com els narradors de la nostra generació, tots, hem hagut de fer dues coses: deixar-nos impregnar per la manera d'escriure i per la mirada del món de Quim Monzó. I després, tant o més important, saber allunyar-nos en i saber fer un estil propi i una mirada pròpia a partir d'aquesta influència i aquest mestratge. No quedar-nos només amb el model imitador sinó, des del punt de vista propi, construir una mirada pròpia a partir d'una tradició en la qual hi ha el Monzó, però on caben també molts d'altres”. ●